

IZ POLJOPRIVREDE STRANIH ZEMALJA

Inž. Bogdan Šestan,

Poljoprivredni fakultet, Zagreb

NOVA KRETANJA U POLJOPRIVREDI ITALIJE

Italija je u toku posljednjih godina doživjela značajan privredni uspon, koji su mnogi ekonomisti nazvali čak »malo evropsko privredno čudo«. Ubrzana industrijalizacija, povećanje nacionalnog dohotka, stabilnost nacionalne valute, uspješna vanjska trgovina, porast nerobnih deviznih primanja — samo su neki od znakova uspješnog privrednog uspona zemlje. Takav razvoj je doveo i do značajnih promjena u strukturi stanovništva, pa je u periodu 1951.—1961. aktivno stanovništvo, koje se bavi poljoprivredom, spalo sa 42,1 na 32,5%. Ove značajne i dosta brze promjene odrazile su se i u poljoprivredi, gdje je u toku niz ekonomskih i tehničkih promjena, koje bi trebale i u toj grani dovesti do ozbiljnog preokreta u pravcu modernizacije, intenzifikacije i racionalizacije proizvodnje. Činjenica je, da je od svih zemalja EEZ Italija još uvijek zemlja sa najvišim % agrarnog stanovništva, da se u poljoprivredi stvara nizak dio nacionalnog dohotka (18,8% u 1960. godini), te da je vrijednost jednogodišnjeg neto-uvoza poljoprivrednih proizvoda iznosila 1959. — 180 milijardi lira, a 1960. čak 402 milijarde lira. Učešće poljoprivrednih proizvoda u ukupnom deficitu vanjske trgovine iznosi u posljednjim godinama oko 60%. Dnevni dohodak, stvoren u poljoprivredi, iznosi je 1960. g. 1052 lire, a u ostalim djelatnostima 2194 lire, što također pokazuje nisku produktivnost te grane.

Poljoprivreda ima za Italiju velik ekonomski značaj. Ona je tradicionalno snažna privredna grana (industrijski razvoj Italije znatno je kasnijeg datuma od onog u Engleskoj, Belgiji i Njemačkoj), koja mora hraniti brojno stanovništvo od oko 50 milijuna, opskrbljivati sirovinama značajnu prehrambenu industriju, snabdijevati vrlo jaki turizam, a davati i mnogobrojne proizvode za eksport. Pristup Italije EEZ, 1957. godine, pogotovo je postavio pred nju problem prilagodavanja poljoprivrede uslovima te velike ekonomske grupacije, unutar koje ima Italija specifičnu prednost (povoljan mediteranski položaj) kao potencijalni snabdjevač sjeverne i srednje Evrope voćem i povrćem.

Poljoprivreda Italije se nalazi, međutim, sada tek u prelaznoj fazi u evoluciji ka onom stepenu razvitka, koji su u agraru dostigle ostale članice EEZ. Osnovni problemi, koji tište danas poljoprivredu zemlje su: nepovoljna struktura posjeda i svi oni tehničko-ekonomski nedostaci, koji iz takve strukture neminovno proizlaze, pojava zaostalih privredno-socijalnih odnosa (koloni, napoličari, latifundijski tip velikih posjeda), te velika tehnička i društvena zaostalost poljoprivrede u brdskim područjima, a naročito na jugu.

Činjenica je, da se suprotnosti i veliki disparitet u razvitku sjevera i juga, zapravo, svodi na veoma zaostalu poljoprivredu, koja daje tako značajan pečat privrednoj nerazvijenosti južne Italije.

Struktura vlasništva poljoprivrednih gospodarstava u Italiji znatno je nepovoljnija nego u ostalim zemljama EEZ, po pokazuje tabela iz 1955. godine (podaci za Holandiju su iz 1957.).

Podaci iz tabele jasno ukazuju na nepovoljnu i nesavremenu strukturu vlasništva u agraru Italije u odnosu na ostale zemlje — 4 milijuna sitnih gospodarstava raspolažu sa svega 30,5% poljoprivrednih površina, broj srednjih gospodarstava je malen, a 0,4% najvećih gospodarstava drži u svojim rukama 21,2% površina! Ovakva teška i zaostala socijalna struktura nepovoljna je i s proizvodno-tehničkog aspekta, znatan dio tih velikih gospodarstava su ostaci feudalnih imanja,

zaostale proizvodnje, kapital i radno-ekstenzivnog tipa a mnoga obrađuju koloni i napoličari, kojih, kao kategorije radnika u poljoprivredi razvijenih kapitalističkih država, već odavno više nema.

Kategorija ha	Broj gospodarstava (000)			Broj u %			Površine u %		
	Franc.	Hol.	Ital.	Franc.	Hol.	Ital.	Franc.	Hol.	Ital.
1—5*	641	90	3957	30,4	38,7	85,0	5,3	10,1	30,5
5—10	471	64	377	22,3	27,6	8,1	10,8	20,7	12,6
10—20	530	52	213	25,1	22,4	4,6	23,5	32,0	15,7
20—50	374	24	63	17,7	10,4	1,3	34,8	30,6	10,5
50—100	75	2	28	3,5	0,8	0,6	15,5	5,2	9,5
100	20	1,5	19	1,0	0,1	0,4	10,1	1,4	21,2
Ukupno	2111	233,5	4657	100	100	100	100	100	100

Položaj sitnih proizvođača je, naravno, težak, pogotovo onih u brdskim područjima. 1960. godine je Udruženje poljoprivrednih proizvođača provelo anketu među omladinom, pa je u 1661 općini obuhvaćeno 27.000 mladih seljaka, poljoprivrednih radnika, kolona, napoličara i zakupaca. Odgovori su pokazali, da 45% tih omladinaca nije zadovoljno sa svojim radom, a 72% smatra, da njihova djeca ne trebaju više biti poljoprivrednici. Razloge za takav stav daje anketa vrlo impresivno: težak fizički rad, ljeti preko 12, a zimi 8—10 sati, 53% ih u toku tjedna nema vremena za odmor, 50% ih često radi čak i nedjeljom. Polovica omladinaca dnevno zarađuje 300—500 lira, a većina smatra, da bi drugdje zaradili više. Stare, nehigijenske kuće, pomanjkanje zabavnog i kulturnog života — sve to dovodi do pojave napuštanja sela i poljoprivrede, toliko tipične za sve zemlje, koje se privredno razvijaju u industrijsko-agrarne. Proizvodnja ostaje u rukama starijih i manje sposobnih, a što također djeluje na nivo i kvalitet proizvodnje.

Broj poljoprivrednih gospodarstava je u postepenom opadanju. 1961. godine je njihov broj iznosio 4.310.000, dakle 350.000 manje nego u 1955. godini. Od tog broja bilo je 3,5 milijuna seljačkih gospodarstava (81,9%), koja su raspolagala sa oko 14 milijuna ha poljoprivrednih i šumskih površina (54,8%), s prosječnom veličinom od svega 4 ha.

Kapitalističkih gospodarstava (obrađivanih najamnom radnom snagom) bilo je oko 800.000 (18%) sa 11,8 milijuna ha (40% od ukupnih površina). Među njima su bila najvažnija gospodarstva s plaćenim poljoprivrednim radnicima, 295.000 takvih gospodarstava, prosječne veličine 25 ha; zatim ona s kolonima 337.000 gospodarstava prosječne veličine oko 9 ha, te oko 150.000 gospodarstava na jugu, obrađivanih od kolona i napoličara prosječne veličine 8 ha.

U pogledu površina, kapitalistička gospodarstva posjeduju značajne proizvodne kapacitete, međutim zaostali najamni odnosi sprečavaju, da se ta gospodarstva razviju u moderna poduzeća, s visokim organskim sastavom kapitala i sa specijaliziranom proizvodnjom. Naprotiv, takva su gospodarstva česti uzrok socijalnih nemira, javljaju se pokreti za osvajanje zemlje od feudalaca i ostalih, a proizvodnja je na jugu, gdje ima mnogo tih gospodarstava, veoma niska, tako da je 1959. godine iznosila po 1 ha poljoprivredne površine na Sardiniji 48.000 lira, u Basi licati 60.000 lira i na Siciliji 120.000 lira.

S obzirom, da su ovakva gospodarstva i odnosi na njima trajni element nemira i nestabilnosti među agrarnim proletarijatom, a da sa druge strane većina vlasnika tih gospodarstava ne vrši nikakvo veće investiranje u sredstva za proizvodnju i modernizaciju, nije čudno da je Italija započela i sprovodi agrarnu reformu, pa je

* (Italija = 0,5—5 ha)

npr. do septembra 1960. ekspropirano ili kupljeno 762.000 ha (pretežno u južnoj Italiji), od čega je 617.000 ha podijeljeno na 110.000 seljačkih porodica.

Formiranje jakog i »zdravog« seljačkog elementa (očito pod utjecajem ostalih članova EEZ) jedan je od ciljeva agrarne politike Italije, u tom se cilju donose različite mjere. Agrarna reforma je npr. provedena s mnogo plana i veoma kompleksno (npr. područje Maremma). Prilikom dodjele zemlje planirana su naselja, građene su komunikacije, zgrade, vršene su melioracije, formirana je savjetodavna služba i slične institucije. Formirane su zadruge u kojima je koncentrirana mehanizacija, preko kojih se vrši nabavka sredstava za proizvodnju, te prodaja poljoprivrednih proizvoda. U projekte agrarne reforme uloženo je do sada oko 580 milijardi lira. Vrijednost proizvodnje na tim površinama raste, tako da je sa 71.303 lire po 1 ha u 1953. porasla u 1959. na 123.395 lira.

Posve je jasno, da se proces modernizacije poljoprivrede u Italiji ozbiljno sukobio sa zaostalom strukturom. Javile su se mnogobrojne privredne poteškoće i rezultati koji su postignuti, odraz su postojećih poteškoća i nasliedene zaostalosti. Problem modernizacije je jako akcentiran pristupanjem Italije EEZ, gdje su se, doduše, otvorile veoma povoljne perspektive još jačeg prodora na evropska tržišta ali je zato veoma zaoštren problem kvaliteta proizvoda, cijene koštanja itd.

Modernizacija poljoprivrede odrazila se na nizu područja. Ozbiljno je povećana mehanizacija (iz domaće industrije i uvoza), u periodu od 1952.—1960. godišnje je broj traktora povećan za oko 22.000 komada, pa je broj traktora 1960. iznosio 262.255 komada. Potrošnja umjetnih gnojiva po 1 ha iznosi u posljednjim godinama prosječno 165—179 kg/ha, kod čega se daleko više troši na plodnim nizinskim područjima sjevera. Brzo raste i korištenje poljoprivrednog kredita — 1953. je po 1 ha korišteno prosječno 6585 lira, a 1960. je ta suma porasla već na 24.400 lira, s velikim regionalnim razlikama (Lombardija 42.000 lira, a Kalabrija svega 10.000 lira). U poljoprivredi se sve više povećava broj radnika, stručnog i upraviteljskog osoblja, što također ukazuje na procese, koji se u poljoprivredi odigravaju.

Pristupanje Italije EEZ i sve jača orijentacija na robnu proizvodnju doveli su u Italiji i do znatnih promjena u strukturi proizvodnje, a pojačano ulaganje sredstava dovelo je i do promjene u prinosima, što pokazuje slijedeća tabela:

Kultura	Površine/ha		Prinos q/ha	
	1936—1939	1957—1960	1936—1939	1957—1960
Pšenica	5,116.177	4,742.672	14,8	17,6
Kukuruz	1,457.593	1,212.883	20,3	30,6
Šećerna repa	134.739	247.890	242,8	330
Karfiol	18.225	33.898	148,0	183,8
Rajčica	56.914	116.092	167,3	196,8
Grašak svježi	24.586	44.599	32,7	42,3
Jabuka čisti nasad	17.119	68.909	53,5	151,7
Breskva	29.178	58.799	53,0	91

(Proračunata iz materijala: Istituto centrale di statistica)

U odnosu na predratno stanje značajno su povećane površine pod povrćem, voćem i industrijskim biljem, a kod tih kultura ozbiljno su povećani i prinosi. Povećavaju se površine pod tipičnim komercijalnim kulturama, proizvodnja cvijeća i ukrasnog bilja na 7500 ha čistih nasada i 5000 ha kombinirane proizvodnje dala je 1960. godine vrijednost od preko 44 milijarde lira. Očita je orijentacija Italije, da se u poljoprivredi baci težište na proizvodnju onih proizvoda za koje postoje povoljni klimatski uvjeti, koji mogu apsorbirati veće količine radne snage (koje Italija još uvijek ima dovoljno), a za koje postoje u centralnoj i sjevernoj Evropi povoljna tržišta. Pored proizvodnje ozbiljna je pomoć pružena i sekundarnim djelatnostima; u toku proteklih 10 godina izgrađeno je 3353 pogona za doradu i preradu poljoprivrednih proizvoda, te skladišta, kod čega je uloženo 51 milijardu lira iz državnih sredstava.

U proizvodnji žitarica očita je težnja postepenom smanjenju površina, ali uz intenzificiranje proizvodnje. Poznate selekcije pšenice, kao i energično uvođenje hibridnog kukuruza (u 1960. je njime bilo zasijano oko 400.000 ha, odnosno 33%

površina) uvjetovali su porast proizvodnje i omogućile da se oslobađaju površine za intenzivnije kulture, kao i za krmno bilje, podlogu za jači razvitak stočarstva — danas svakako najbolnije tačke u poljoprivredi Italije.

Razvitak stočarstva nije, naime, sve do sada u Italiji dostigao čak niti približno ovaj nivo, koji su na tom području dostigle ostale države EEZ. Niska i neadekvatna proizvodnja dovodi do niske potrošnje mesa po 1 stanovniku, svega oko 25 kg, što svrstava Italiju među najniže potrošače mesa u Evropi.

Stočni fond Italije pokazuje nedovoljan porast. Broj goveda je porastao sa 8,381.000 komada u 1951. na oko 9,200.000 u 1960, broj svinja sa 3,512.000 na 3,930.000 dok se broj ovaca, koza i konja smanjio. Ukupno — izraženo u uvjetnim grlima, broj je tih grla porastao u istom periodu sa 12,140.000 na svega 12,255.000 što je svakako sasvim nedovoljno.

Podaci o proizvodnji mlijeka i mesa pokazuju, međutim, da je došlo do povećanja produkcije po grlu, u toku je promjena pasminskog sastava goveda, koji je do sada bio nesavremen i nepovoljan, jer su dominirala kasnozrela, radna goveda, slabi proizvođači mlijeka i nepodesna za savremeni intenzivan tov. Stalno jača učešće kvalitetnijih pasmina, naročito frizijske i sivo smeđe, proizvodnja mlijeka raste, tako da sada uglavnom pokriva potrošnju u tekućem mlijeku (koja je, međutim, na niskom nivou). Uvoze se, međutim, znatne količine maslaca oko 26.800 tona u 1960. sira (oko 15.300 tona u 1960. g.), a pogotovo mesa, tako da je u periodu od 1957. do 1960. godine godišnje uvoženo od 132.000—178.000 tona mesa (pretežno goveđeg), a pored toga još i od 169.000 do 342.000 živih goveda, te od 30.000 do 94.000 komada svinja. Uvoz stoke ozbiljno opterećuje talijansku platnu bilancu, jer je npr. 1959. godine vrijednost uvežene stoke i stočnih proizvoda iznosila veliku sumu od 130 milijardi lira!

Sasvim je jasno, da je službena orijentacija u poljoprivredi usmjerena na jačanje stočarstva, pod parolom »manje žita — više mesa«, što je pogotovo logično u odnosu na mogućnosti postojeće nabavke američkog žita, koje je jeftinije od talijanskog.

Cijene stoke i mesa u Italiji više su nego u ostalim područjima Evrope, pa uvoz jeftinijih finalnih proizvoda (tovljenog materijala i mesa) ne konvenira stočarima u Italiji. U 1961. godini, pod pritiskom poljoprivrednih organizacija, došlo je do zabrane uvoza nekih vrsta stoke, a izgleda, da će se takve tendence i nastaviti. Tovljačima stoke, naime, konvenira uvoz jeftinog mršavog materijala koji naročito dolazi iz Danske — zemlje velikih viškova u remontnom materijalu, a u Italiji se tovi s jeftinim kukuruzom i žitom, pretežno iz Argentine. Restrikcija uvoza i agrarni protekcionizam predstavljat će u budućnosti sve veći problem za izvoznike stočnih finalnih proizvoda u Italiju, pa tako i za nas.

Italija je jedan od najznačajnijih i najdinamičnijih izvoznika poljoprivrednih proizvoda u Evropi, a osim toga predstavlja i značajnog uvoznika različitih poljoprivrednih proizvoda, naročito kukuruza, stoke, mesa, ulja i masti, vune pamuka itd. Godišnji izvoz dostigao je 1959. godine vrijednost od 362 milijarde lira, a 1960. 383 milijarde. Uvoz je, međutim, iznosio 1959. godine 543 milijarde, a 1960. čak 786 milijardi lira. Izvoz jugoslavenskih poljoprivrednih proizvoda u Italiju u proteklih godinama bio je u stalnom porastu, pozitivni saldo iz izvoza-uvoza poljoprivrednih proizvoda između dvije zemlje porastao je od 2,2 milijarde lira u 1956. god. na 17,1 milijardu lira u 1959. što je vrlo značajan napredak. Naš izvoz međutim pokriva tek maleni dio talijanskog uvoza poljoprivrednih proizvoda, 1956. je to iznosilo svega 0,8% a 1959. je poraslo na 3,4%, što je malo, ako se računa na blizinu tržišta, na vrlo razvijene trgovinske odnose i na povoljne perspektive daljnje vanjsko-trgovinske razmjene između dvije zemlje.

Rezultati, koje je postigla Italija u poslijeratnom razdoblju na specijalizaciji proizvodnje, na povećanju izvoza voća i povrća, te na osposobljavanju svojih izvoznih poduzeća i vanjske trgovine, svakako zaslužuju ozbiljniji studij i proučavanje, kako bi se moglo koristiti neka iskustva u unapređenju naših djelatnosti na tom sektoru.

LITERATURA

M. Rumor. *Questioni Agricole*
Istituto centrale di statistica — statistiche nazionali CNCD — la Gioventa contadina
XV Congresso CNCD — Relazione del presidente
Agricoltura No 7, 1960, Le Aziende agricole